

DERRIDAINA TEORIJA O TEORIJI

Donatella Gasparini

Derridain je naslovni esej u suštini esej o značenju i nastajanju teorije i njezinih izvedenica. On smatra da je uvođenje *teorije* odnosno teorijskih stanja koja su usko povezana s kontekstom vlastitoga nastanka, u znanost o književnosti proizvelo novu multidisciplinarnost stoga što se *teorija* ne svrstava svojevolumeno niti u kategoriju znanosti niti u kategoriju filozofije, no artikurirana je na načine koji su uvelike utjecali na propitivanje i destabilizaciju njihovih temelja.

Riječ je o eseju čija forma najbolje podupire teorijske pojmove karakteristične za autora, a način pisanja objavljuje stanoviti otpor koji će do-

vesti u pitanje ustajalu teoriju, dok sadržaj objavljuje rođenje nove teorije. Na taj je način autor po prvi puta objavio dekonstrukciju, koja je subverzivna, neuhvatljiva, pomična, preispitujuća, koja razgrađuje, poput mitskoga feniksa izgara u plamenu nužnoga za promjenu kako bi se nanovo iz njezina istoga pepela rodila, ukorijenila se, u obliku dekonstrukcionizma. Derrida objavljuje i *différance* i to čini diferencijacijom teorijskih pristupa, a njegovi tragovi i nadomjesci (uvedenoga pojma i njegovih naziva) služe kako bi čitatelju ukazali na gotovo beskonačan raspon mogućih čitanja teksta.

Što je ta teorija?

Teorija o kojoj piše Derrida u tekstu *Some Statements And Truisms About Neo-Logisms, Newisms, Postisms, Parasitisms, And Other Small Seismisms* nije znanstvena teorija, ona nije teoretizacija ili skup teorema, međutim ona nije ni filozofski koncept teorije odnosno teoretike (*theoretics*). Teoriju Derrida poistovjećuje s teorijskim stanjima (*states of theory*), širim prostorom fenomena *trans, inter i multidisciplinarnih* pristupa.

Citirajući Jonathana Cullera on ukazuje na to da *teorija* referira na djela koja su uspjela izazvati i preokrenuti načine razmišljanja unutar polja kojima, zbog analize jezika, uma, povijesti ili kulture izravno ne pripadaju, nudeći na taj način nove profile označavanja. Takva je fluktuacija, izlaz iz vlastitih pretpostavljenih domena, obogaćujuća i pozitivna, no ujedno i zastrašujuća jer može ukinuti granice samih teorijskih stanja. *Teorija* ne smije nositi titulu znanosti ili filozofije zato jer nju prati specifičan oblik propitivanja i pisanja kao i propitivanja pisanja koja su destabilizirala aksiome, same temeljne sheme znanosti i filozofije kao i kategorije epistema i paradigmi odnosno povijesti ideja. Derrida takav jedan scenarij smatra posljedicom dekonstrukcije koja je dezorganizirala ne samo prethodno navedene kategorije i potkategorije, već i aksiome znanja prisutne i unutar samih teorijskih sta-

nja poput lingvistike, psihoanalize, feminizma i strukturalizma. Dekonstrukcija shodno tomu uvodi princip dislokacije čija je posljedica – *jetty*. Pojam *jetty* označava s jedne strane snagu ili energiju pokreta, određeno trvenje, a s druge institucionalnu i protekcionističku konsolidaciju koja Derridau slikovito asocira na pristanište za brodove. Prvi definirani sadržaj naziva destabilizirajućim *jettyjem*, a drugi stabilizirajućim *jettyjem*.

Destabilizirajući *jetty* tiče se dekonstrukcija, on je promjenjiv, neuhvatljiv i proizvodi teorijske otpore iako je sam po sebi paradoksalno već teorijski otpor koji generira teoriju i teorije, ali ne i filozofske teoretizacije zato jer destabilizira pretpostavke objektivnosti. Stabilizirajući *jetty* predstavlja takozvane istinite iskaze – truzime, ponovna usvajanja dekonstrukcija i reakcije na njih u obliku dekonstrukcionizma, marksističkih ili novo historističkih teorija, tj. diskursa protiv teorije.

Razlika između ta dva sadržaja *jettyja* nije razlika između pokreta koji daje slučaj(nost) i inertnoga vraćanja slučajnosti i života prema čvrstoći statičnoga edificirajućega *jettyja* jer, kako to Derrida kaže, jedan *jetty* s ili bez relacije s drugim ne postoji, on nije konzistentan, nema statusa, nema vlastitoga prostora djelovanja, on se jednostavno ne zbiva. Dekonstrukcija na taj način nema isto tako nikakvoga teoretskoga

statusa, prostora ili konzistencije manifestnoga. Ona ne ulazi u područje teorije zato jer pokazuje nemogućnost zatvaranja u organiziranu mrežu teorija, zakona, pravila i metoda. Ona nije niti regionalna (primjerice književnost), jer dekonstruira hijerarhizirajuću strukturu, niti teorija o teoriji, jer je uvijek oblik otpora, uvijek etičko-politička teorija. Otpor se odnosi na ono što ugrožava, nadilazi i destabilizira postulate koherentne teorije, no u ovom slučaju otpor rekonstruira stasis u određeni sistem, metodu ili disciplinu. Destabilizirajući *jetty* dakle generira takve teorijske otpore, a ovaj oblik otpora teoriji ne sastoji se u reaktivnoj opoziciji teoretizacijama već na redovitoj dekonstrukciji filozofskih pretpostavki i postojećih teorija. Međutim samo nadilaženje teoretizacija neizbježno traži stvaranje novih, kao rezultat ponovna usvajanja. Naime, ponovnim usvajanjem formi otpora utemeljuje daljnju konsolidirajuću i stabilizirajuću strukturu *jettyja*. On tako gradi teorije, nudi teze, organizira metode i discipline koje proizvode strukture teorijskih stanja.

Jedan je stabilizirajući *jetty* koji uključuje većinu destabilizirajućega *jettyja* (osim rezidualnoga, divljega ostatka), primjerice, poststrukturalizam odnosno dekonstrukcionizam. Formalizacija određene strateške potrebe destabilizirajućega *jettyja* podiže sistem tehničkih pravila, metodoloških procedura, načina i vrsta znanja, principa i teorema. Dekonstrukcionizam nije monolitski sistem, ali općenito dekonstrukcionizam se razotkriva i do određene granice osnažuje svakoga puta kada se destabilizirajući *jetty* približi u setu teorema, svakoga puta kada jedna ili općenito teorija samu sebe prezentira. Takva dijalektika nije lišena rizika poput gubljenja esencijalističke snage i ekscesa koji se sastoji u premještanju i uzdrmanju sveukupnoga filozofskoga temelja, kao ni rizika rekonstruiranja destabilizirajućega *jettyja* kao

filozofiju dekonstrukcije, totalitarnu metateoriju.

Derrida otvara polemiku s marksizmom i novim historizmom koji, prema njegovim riječima, mišljenje o dekonstrukcionizmu grade prema slici istoga kao formalističkoga, estetičkoga, nesvjesnoga stvarnosti i povijesti, zatvorenoga unutar jezičnih okvira, igara riječi, knjiga, književnosti, nezainteresiranoga za politiku. Derrida smatra da se te dvije teorije utemeljuju u reakciji spram dekonstrukcionističkoga poststrukturalizma koji je i sam po sebi slika ili stabilizirajuće ponovno usvajanje dekonstrukcije, odnosno destabilizirajućega. Marksizam smatra teorijom, dok novi historizam asocira s reakcijama protiv teorije, no njihove su sličnosti u tom što njihove najznačajnije crte dolaze iz destabilizirajućega *jettyja* i sastoje se od njihove

izražene opozicije stabilizacijskom dekonstrukcionizmu. Smatra nadalje da je dekonstrukcija puno manje zatvorena unutar okvira jezika zato jer započinje upravo direktnim napadom na logocentrizam. Poststrukturalizam i dekonstrukcija dislociraju granice, okvire teksta odnosno konteksta, a to je element koji novom historizmu nedostaje. Dekonstrukcija započinje dvostrukom gestom, kritikom historicizma, odnosno stvarnosti, i kritikom teorija o svjetskim pogledima, empirizma, relativizma i skepticizma kao kategorija koje pretendiraju na cjelinu stvarnosti. Energija destabilizirajućega *jettyja* na taj je način motivirana zanimanjem za povijesću i stvarnošću življenoga iskustva, što neizbježno vodi destabilizaciji određenih povijesnih koncepata i njihovih trenutnih izvedenica.

Nitko ne može tako radikalno sumnjati vlastite riječi kao što on čini sa svojima. (Holquist, 1986. u Biti, 2000.)

Derrida svoje koncepte neprestano mijenja s obzirom na kontekst uporabe, svoju argumentaciju zakriva, umotava u koprene tragova i nadomjestaka koji

podcrtavaju razlike da bi nas na kraju teksta upozorio da je ono što smo dosad o tekstu mislili jednostavno krivo, da smo zabludjeli nepresušnim meandrima teksta te da naše čitanje mora početi ispočetka, dekonstruirajući sloj po sloj. Derrida destabilizira čitatelje. Zapravo nas ponovno želi naučiti čitanju, ali jednom čitanju kojega treba unaprijed prihvatiti kao nemogućega, kako bi ukazao na načine na koje se značenje beskonačno reproducira i kako bi uzdrmao sve postojeće temelje, relativizirao samu kategoriju značenja.

Takav je i njegov pojam *jettyja* koji se sastoji od dviju sila. Jedna se tiče dekonstrukcije koja eksponira neosvijestene samorazumljivosti kroz koje binarne opozicije djeluju, a vezana je za ona mjesta gdje strategije teksta rade protiv logike njihovih istih argumenata, odnosno tenzije između onoga što tekst želi reći i onoga što je primoran da znači. Derridain esej upravo to i radi te je, stoga, već sam po sebi politički čin. Derrida naime kroz vlastiti stil pisanja ponajbolje još iskazuje svoja uvjerenja, otvoreno napada ideju o univerzalnemu fiksiranom značenju. Govori o otporu teoriji koji stvara nova intelektualna vrenja da bi na kraju bio hegemonijski obuhvaćen od strane stabilizirajućeg *jettyja*, institucionalizirajuće sile koja pruža zaštitu i sigurnost u obliku dekonstrukcionizma, teorijskoga temelja. Odnos između te dvije sile koje djeluju kao jedna, odnos je neprestanoga prevladavanja, otpora i usvajanja, izlaska izvan kategorija i nove kategorizacije. Tu se rađaju različiti -izmi. To je odnos iz kojega se rađaju teorijska stanja, stanja koja su promjenjiva, nestabilna, neuhvatljiva kao i supstanca od koje su sazdana, principa dislokacije čija je posljedica strujanje snaga subverzivnih i institucionalizirajućih *jettyja*.

Dekonstrukcija dakle nije teorija, ona se uvlači posvuda, ali nigdje je nema.

Prema Derridai ona nije niti znanstvena teorija niti filozofija, ona je ono što se događa u društvu, politici, diplomaciji, ekonomiji, povijesnoj stvarnosti. Ona je slučaj. Slučaj određenoga kronotopa koji proizlazi iz nekoga teorijskoga otpora i koji biva posljedično katalogiziran kao -izam, i tako u nedogled.

Bibliografija

Barker, Chris: Cultural Studies. Theory and Practice. London: Sage Publications, 2004.

Biti, Vladimir: Pojmovnik Suvremene književne i kulturne teorije. Zagreb: Matica hrvatska, 2000.

Derrida, Jacques: "Some statements and truisms about Neo-Logisms, Newisms, Postisms, Parasitisms, And Other Small Seismisms", The states of theory: History, art, and critical discourse ur: D. Carrol. Stanford: Stanford University Press, 1990.